

महाराष्ट्र शासन
ग्राम विकास विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: मुग्रायो-२०२३/प्र.क्र.८८२/बांधकाम-४

५ वा मजला, बांधकाम भवन, २५ मईबान पथ,

फोर्ट, मंत्रालय, मुंबई - ४०० ००९

तारीख: १६ मार्च, २०२४

वाचा :

१. शासन निर्णय, ग्राम विकास विभाग क्रमांक: ग्रासयो-३०१५/प्र.क्र.१२/योजना-९, दिनांक २८ ऑक्टोबर, २०१५.
२. शासन निर्णय, ग्राम विकास विभाग क्रमांक: ग्रासयो-२०२१/प्र.क्र.१६५/बांध-४, दिनांक ०६ जानेवारी २०२२.
३. शासन निर्णय, ग्राम विकास विभाग क्रमांक: मुग्रायो २०२२/प्र.क्र.१९/बांध-४, दिनांक २६ सप्टेंबर, २०२२.
४. शासन निर्णय, ग्राम विकास विभाग क्रमांक: मुग्रायो २०२४ /प्र.क्र.४३६/बांध-४, दिनांक १५ फेब्रुवारी २०२४.

प्रस्तावना :

महाराष्ट्रातील इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्ग यांची एकूण लांबी व त्याप्रमाणात दर्जोन्नत झालेल्या रस्त्यांची लांबी कमी प्रमाणात आहे. यास्तव राज्य शासनाने संदर्भ क्र.०१ अन्वये प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेच्या धर्तीवर मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना सुरू केली होती. सदर योजनेमध्ये सन २०१५-१६ ते २०१९-२० या कालावधीत दर्जोन्नतीसाठी एकूण ३०,००० कि.मी. लांबीचे रस्ते व नवीन जोडणीमध्ये एकूण १११ कि.मी. लांबीचे रस्ते मंजूर करण्यात आले होते. यापैकी सद्यस्थितीत सुमारे २८००० कि.मी. लांबी रस्ते पूर्ण करण्यात आले असून, उर्वरित लांबी माहे मार्च, २०२४ अखेर पूर्ण होणार आहे.

सन २०२१-२२ च्या अर्थसंकल्पीय भाषणात तत्कालिन वित्त मंत्री महोदयांनी, ग्रामीण भागातील रस्ते विकासाची ४० हजार किलोमीटर लांबीची कामे हाती घेण्याचे जाहीर केले होते. त्यानुसार सन २०२१-२२ मध्ये, संदर्भ क्र.०२ अन्वये मुख्यमंत्री ग्रामसडक योजना -२ योजनेंतर्गत १०००० कि.मी. लांबीची कामे हाती घेण्यात आली आहेत. तसेच संदर्भ क्र.०४ अन्वये, मुख्यमंत्री ग्रामसडक योजना -२ (बॅच-१) अंतर्गत संशोधन व विकास अंतर्गत ७००० कि.मी. ग्रामीण मार्ग व इतर जिल्हा मार्गांच्या दर्जोन्नतीस मान्यता देण्यात आली आहे. अशाप्रकारे एकूण १७,००० कि.मी. लांबी दर्जोन्नतीकरिता हाताळण्यात येत आहे. उपरोक्त घोषणेच्या अनुषंगाने, ४०००० कि.मी. लांबीपैकी सुमारे १७००० कि.मी. लांबी दर्जोन्नतीकरिता हाताळण्यात येत असून, उर्वरित २३००० कि.मी. लांबी दर्जोन्नतीकरिता अद्यापी प्रलंबित आहे.

०२. या पार्श्वभूमीवर मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-३ ची अंमलबजावणी करण्याच्या अनुषंगाने मा.मंत्रिमंडळाच्या दि.१३.०३.२०२४ रोजी पार पडलेल्या बैठकीमध्ये खालीलप्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासननिर्णय:

राज्यातील अस्तित्वात असलेल्या व दुरावस्था झालेल्या रस्त्यांची दर्जोन्नती करणे यासाठी मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-१ व टप्पा-२ च्या धर्तीवर, राज्यात **मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-३** या योजनेची टप्प्या-टप्प्यात अंमलबजावणी करण्यात येईल. या योजनेतर्गत २३००० कि.मी. लांबीवर टप्प्याटप्प्याने काम करण्यात येईल. पहिल्या टप्प्यात सन २०२४-२५ या आर्थिक वर्षात १०००० कि.मी.लांबीला प्रशासकीय मान्यता देऊन काम करण्यात येईल व पुढील २ आर्थिक वर्षात (सन २०२५-२६ व सन २०२६-२७) **निधीच्या उपलब्धतेनुसार** उर्वरित लांबीस टप्प्याटप्प्याने (प्रतिवर्ष ६५०० कि.मी.लांबी) प्रशासकीय मान्यता प्रदान करण्यात येईल.

०२. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-३ अंतर्गत रस्ते दर्जोन्नतीसाठी २३,००० कि.मी. लांबीचे उद्दिष्ट निश्चित केलेले आहे. सदर योजनेतर्गत ग्रामीण भागातील रस्त्यांची दर्जोन्नती प्राधान्याने पुढील निकषांच्या आधारे करण्यात येईल.

- I. रस्ते पृष्ठथर स्थिती दर्शविणाऱ्या Pavement Condition Index (PCI)ची तपासणी आवश्यक असल्याने, सुधारित PCI घेऊन त्या आधारे मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-३ चे कोअर नेटवर्क तयार करण्यात येईल. रस्ते दर्जोन्नती करतांना कोअर नेटवर्कमध्ये समाविष्ट असलेल्या इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्गाचा दर्जोन्नतीसाठी विचार करण्यात येईल. रस्त्यांची निवड व प्राधान्य यादी फरसबंदी रस्त्यांची स्थिती दर्शविणाऱ्या अनुसूची (Pavement Condition Index) अन्वये तालुकानिहाय निश्चित करण्यात येईल. सदर योजनेत कोअर नेटवर्क मधून रस्ते घेण्यात यावेत. तथापि, कोअर नेटवर्क मधील लांबी शिल्लक नसल्यास त्याबाबत निर्णय घेण्याचे अधिकार शासनास राहतील.
- II. कोअर नेटवर्कमधील ज्या रस्त्यांची कामे प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजना टप्पा-३, मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-१ व २ (बॅच-१ सह), जिल्हा परिषद व इतर संस्थेकडून हाती घेण्यात आली आहेत व त्यांचा दोष दायित्व कालावधी पूर्ण झालेला नाही ते रस्ते विचारात घेतले जाणार नाहीत.
- III. ५०० पेक्षा अधिक लोकसंख्या असणाऱ्या गावे / वस्तींचा विचार प्रथम करण्यात येईल.
- IV. महानगरपालिका, साखर कारखाने, औष्णिक विद्युत केंद्र, वाळु-खडीच्या खदाणी, मोठ्या नद्या, अधिकृत औद्योगिक विकास महामंडळ परिसरापासून १० कि.मी.च्या आणि नगरपालिका, नगरपरिषद, नगर पंचायत, छावणी बोर्ड हद्दीपासून ५ कि.मी.च्या मर्यादेत

- इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्गाची धावपट्टी आवश्यकतेनुसार ५.५० मी. व रस्त्यांचे संकल्पन IRC३७-२०१८ नुसार करण्यात यावे. उर्वरित क्षेत्रासाठी मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-१ व २प्रमाणे धावपट्टी व संकल्पनाच्या तरतूदी लागू राहतील.
- V. निवड झालेल्या रस्त्यांवर पाईप मोच्या (CD Works/Causeways) घेता येतील. नवीन पुल किंवा पुलांची पुनर्बांधणीबाबत निधी उपलब्धतेच्या अनुषंगाने स्वतंत्रपणे विचार करण्यात येईल.
- VI. कोअर नेटवर्कमध्ये समाविष्ट झालेले राष्ट्रीय महामार्ग, राज्य मार्ग, प्रजिमा यांचेवर काम घेता येणार नाही. तथापि, प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजना व मुख्यमंत्री ग्रामसडक योजना व इतर योजनेतील रस्त्याचा दोष दायित्व कालावधी पूर्ण झालेले तसेच दुरावस्थेत असणारे ग्रामीण मार्ग व इतर जिल्हा मार्ग घेता येतील.
- VII. वरील। मध्ये नमुद प्रक्रियेप्रमाणे निवड झालेल्या रस्त्यांवरील राज्य परिवहन महामंडळाच्या एस.टी. बसच्या फेऱ्यांची संख्या विचारात घेण्यात येईल. म्हणजेच ज्या ग्रामीण रस्त्यांवर जास्त वर्दळ आहे, अशा रस्त्यांचा प्राधान्याने विचार करण्यात येईल.
- VIII. दर्जोन्नतीसाठी रस्ते विकास आराखड्यानुसार कोअर नेटवर्कमधील अनुज्ञेय होणाऱ्या लांबीचा विचार केला जाईल.
- IX. रस्ते निवडीसाठी उक्त नमुद अ.क्र.॥ ते VIII येथील मुद्दे विचारात घेऊन रस्त्यांची निवड करण्यात येईल.

०३. मुख्यमंत्री ग्रामसडक योजना टप्पा-३ अंतर्गत प्रस्तावित २३,००० कि.मी. रस्त्याचे बांधकामात साधारणपणे डांबरीकरणाची व सिमेंट काँक्रीट (Thin White Topping) रस्ते व नविन तंत्रज्ञानाचा वापर स्थानिक परिस्थितीनुसार करण्यात येईल. याकरिता पुढीलप्रमाणे निधी उभारणी करण्यात येईल-

१. विभागास उपलब्ध होणा-या नियतव्ययातून.
२. जिल्हा नियोजन समितीस प्रतिवर्ष उपलब्ध होणाऱ्या निधीच्या १५ % निधी.
३. नाबार्ड ,आशियाई विकास बँकवा अन्य तत्सम बँकेद्वारे कर्जस्वरूपात.
४. आदिवासी क्षेत्रासाठी आदिवासी विकास विभागाकडून.
५. केंद्र शासनाचे बिनव्याजी कर्ज.

०४. रस्त्यांची निवड करण्यासाठी मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-२ करिता संदर्भ क्र. ३ अन्वये, जिल्हा स्तरावर पालकमंत्री यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती गठीत करण्यात आली आहे. शासनस्तरावरून मान्यता देण्यात आलेल्या यादीतील उद्दिष्टानुसार जिल्हास्तरीय समितीने विहित मुदतीत रस्त्यांच्या कामांना मान्यता देऊन, अंतिमतः मान्यता देण्याकरिता शासनास सादर करावी.

विहित मुदतीत रस्त्यांच्या कामांना मान्यता न दिल्यास शासन स्तरावर मान्यता देण्यात येईल. याबाबतच्या सुचना स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येतील.

०५. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-३ अंतर्गत एकुण लांबीपैकी ३० टक्के लांबी संशोधन व विकासासाठी राखून ठेवण्यात येईल व अशा रस्त्यांची निवडीस अंतिम मान्यता देण्याचे अधिकार शासनास असतील.

०६. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-१ राबविण्यासाठी, ग्राम विकास विभागांतर्गत कार्यरत असलेले अभियांत्रिकी सेवेतील सचिव श्रेणीतील अभियंता व त्यांच्या मदतीसाठी मुख्य अभियंता तसेच एक अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी/उप सचिव दर्जाचा अधिकारी यांचा एक विशेष अंमलबजावणी कक्ष स्थापन करण्यात आलेला आहे. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-३ ची अंमलबजावणी सदर कक्षाद्वारे करण्यात येईल.

०७. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-३ अंतर्गत मान्यता दिलेल्या कामांचे संदर्भात कालबद्ध पद्धतीने कामे पूर्ण करण्यासाठी भुसंपादन व इतर अडचणी दूर करण्यासाठी आवश्यकता वाटल्यास संबंधित जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली संबंधित मुख्य कार्यकारी अधिकारी (जिल्हा परिषद), मुख्य अभियंता (प्र.मं.ग्रा.स.यो.), पुणे, संबंधित अधीक्षक अभियंता व कार्यकारी अभियंता, प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना यांची समिती गठित करण्यात येईल.

०८. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-३ हा शासनाचा महत्वाकांक्षी कार्यक्रम असल्याने, या कार्यक्रमाला पुरेसे मनुष्यबळ असण्याची आवश्यकता आहे. सबब, मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-१ व टप्पा- २ अंतर्गत कार्यरत मनुष्यबळाच्या आधारे सदर योजना राबविण्यात येईल.

०९. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-१ व २ हा महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्थेमार्फत राबविण्यात येत आहे. त्याच धर्तीवर मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-३ हा ग्राम विकास विभागाच्या अधिनस्त असलेल्या महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्थेमार्फत राबविण्यात येईल.

१०. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-३ साठी निविदा प्रक्रिया, गुणवत्ता तपासणी, रस्त्यांचा ५ वर्षांचा दोष दायित्व कालावधी, वित्तीय नियंत्रण इत्यादी बाबी मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-२ प्रमाणे लागू राहतील.

११. सदर योजना अंमलबजावणीचे टप्पे पुढीलप्रमाणे असतील.

- i. नवीन कोअर नेटवर्क तयार करणे.
- ii. PCI सर्वेक्षण व प्राधान्यक्रम यादी तयार करणे.
- iii. शासनाने दिलेल्या उद्दिष्टांच्या मर्यादेत रस्ते निवड करणे.
- iv. रस्ते निवडीनंतर सविस्तर सर्वेक्षण व अंदाजपत्रक तयार करणे.

- v. सविस्तर प्रकल्प अहवालासह प्रस्ताव शासन मान्यतेसाठी सादर करणे.
 - vi. शासनाने प्रशासकीय मान्यता दिल्यानंतर निविदा प्रक्रिया राबवून प्रत्यक्ष कार्यारंभ आदेश देणे.
१२. या योजनेच्या प्रभावी अंमलबजावणीकरीता शासन स्तरावरून कालबद्ध कार्यक्रम निश्चित करण्यात येईल. तसेच मार्गदर्शक सुचना निर्गमित करण्यात येतील.

१३. प्रस्तुत योजना राबविण्यासाठी काही प्रशासकीय निधी आवश्यक असल्याने प्रत्येक वर्षी उपलब्ध होणाऱ्या राज्य निधीपैकी ४ टक्के निधी प्रशासकीय कामांसाठी राखून ठेवण्यात येईल. त्यापैकी ३० टक्के निधी प्रत्येक जिल्ह्यासाठी तर ७० टक्के निधी हा राज्य स्तरावर या योजनेकरिता उपलब्ध करावयाच्या मनुष्यबळ, बैठका, निविदा प्रसिद्धी व इतर अनुषंगिक कामांकरिता राखून ठेवण्यात येईल.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक २०२४०३१६१४०७२९८९२० असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्याआदेशानुसार व नावाने.

(प्रशांत पाटील)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

- १. मा. मुख्यमंत्री महाराष्ट्र राज्य, यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- २. मा. उप मुख्यमंत्री (गृह) महाराष्ट्र राज्य, यांचे उप सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ३. मा. उप मुख्यमंत्री (वित्त व नियोजन) महाराष्ट्र राज्य, यांचे उप सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ४. मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई.
- ५. मा. विधानसभा सदस्य, मा. विधानपरिषद, सदस्य.
- ६. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) महाराष्ट्र-१, मुंबई.
- ७. महालेखापाल (लेखा परिक्षा), महाराष्ट्र-१, मुंबई.
- ८. विभागीय आयुक्त, महसूल विभाग, सर्व.
- ९. प्रधान सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधान भवन, मुंबई *(पत्राने).
- १०. मुख्य अभियंता (प्र.मं.ग्रा.स.यो.), महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्था, पुणे.
- ११. जिल्हाधिकारी, सर्व.
- १२. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, सर्व.

१३. मा.मंत्री (ग्रा.वि.) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
१४. अधीक्षक अभियंता (प्र.मं.ग्रा.स.यो.), महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्था, सर्व विभाग.
१५. कार्यकारी अभियंता (प्र.मं.ग्रा.स.यो.), महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्था, सर्व जिल्हे.
१६. मा.प्र. स. (ग्रा.वि. व पं.रा.), ग्राम विकास विभाग, यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
१७. मा.सचिव, (मु.मं.ग्रा.स.यो.), ग्राम विकास विभाग, यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
१८. मंत्रालयीन विभाग, सर्व.
१९. सह सचिव/उप सचिव सर्व, ग्राम विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२०. सर्व कार्यासने, ग्राम विकास विभाग, बांधकाम भवन, मंत्रालय, मुंबई.
२१. निवड नस्ती (कार्यासन बांधकाम-४) ग्राम विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.